

УДК 658.14:663.2.013

О. О. Бассова,

к. е. н., доцент кафедри фінансів та кредиту, Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини ВНЗ Університету "Україна", м. Миколаїв

Т. А. Бабіна,

магістр кафедри фінанси і кредит, Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини ВНЗ Університету "Україна", м. Миколаїв

ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ НА ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

O. Bassova,

Ph.D., assistant professor of finance and credit, Nicholas Interregional Institute of Human Development Universities University "Ukraine", Nikolaev

T. Babina,

Master of finance and credit department, Nicholas Interregional Institute of Human Development Universities University "Ukraine", Nikolaev

RESEARCH FORMATION AND USE OF CAPITAL IN UKRAINE WINERIES

У статті зображено основні проблеми виноробних підприємств України. Проаналізовано формування та ефективність використання капіталу на підприємствах галузі. Оцінено показники ефективності функціонування підкомплексу, що відображають його сучасний стан.

The article shows the main problems wineries Ukraine. Analyzed the development and efficient use of capital for the industry. Reviewed sub operation performance, reflecting its current state.

Ключові слова: виноробні підприємства, капітал, власний капітал, залучений капітал, формування, використання, ефективність.

Key words: wineries, capital, equity, debt capital formation, usage, efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Діяльність підприємств сьогодні підлягає впливу з боку багатьох факторів і охоплює широкий спектр питань організаційно-технологічного, економічного та фінансового характеру, які потребують повсякденного вирішення. Важливе місце серед таких питань займає забезпечення потреби підприємств в капіталі за рахунок формування фінансових ресурсів із різних джерел. Від того, яким чином подано співвідношення усіх форм власного та позикового капіталу, що використовується підприємством у процесі своєї господарської діяльності, залежить ефективність його функціонування в умовах конкурентного ринку, фінансова стійкість, раціональність використання активів, і, як наслідок, — можливість досягнення певного обсягу діяльності та отримання необхідного розміру прибутку, який необхідний для подальшого розвитку господарського суб'єкта. Підприємства виноградарсько-виноробного підкомплексу мають певні особливості свого існування, що суттєво впливає на формування їх капіталу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

З кожним днем все більше вчених займаються актуальними проблемами розвитку та ефективного функціонування виноградарсько-виноробного підкомплексу України. Серед них є найбільш відомі Авідзба А.М., Бузні А.М., Загоруйко В.А., Гаркуша О.М., Матчина І.Г., Петруня Н.П., інші. Проте, на наш погляд, питання формування капіталу підприємств виноградарсько-виноробного підкомплексу потребують ретельної розробки.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження особливостей формування капіталу на виноробних підприємствах України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виноградарсько-виноробний під комплекс є однією із важливих складових агропромислового комплексу України, що забезпечує зайнятість населення та є джерелом поповнення бюджету. Виноградарство та виноробство в Україні завжди були важливою галуззю агропромислового комплексу України. Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови Півдня України дозволяють вирощувати ягоди багатьох сортів винограду.

Виноградарство України — традиційна, найбільш ефективна та високоприбуткова галузь сільськогосподарського виробництва, яка з давніх часів забезпечує населення цінними незамінними продуктами харчування, сировиною переробну промисловість і відіграє важливу роль у наповненні коштами державного та місцевих бюджетів.

Однак, виробництво виноградних вин в Україні переживає складні часи. Виробництво вина в Україні та його споживання постійно скорочуються. Так, за даними міжнародних досліджень Україна за рівнем споживання на душу населення посідає 88 місце (або 4,6 л на душу населення, що у 10—20 разів менше, ніж у розвинених країнах світу). Найбільш чітко тенденції розвитку виноробної галузі проявляються в діяльності виробників ігристих вин, оскільки їх виробництво значно менше залежить від імпорту. За сучасних умов цей сегмент винної продукції представлений пере-

важно вітчизняними виробниками. Частка імпортного шампанського у загальній структурі ринку ігристих вин є незначною та за експертними оцінками не перевищує 5 % [1].

За даними аналітичної компанії AR-group в 2014 році обсяг ринку вина ігристого і шампанського в Україні зменшився на 11,6% в порівнянні з 2013 роком, в натуральному вираженні він склав 3 854 тис. дал.

Негативну динаміку продемонстрували всі показники: обсяг вітчизняного виробництва, експорт та імпорт ігристого вина і шампанського за результатами року знизилися в натуральному вираженні. Основною причиною скорочення ринку ігристих вин і шампанського стала окупація АР Криму, на території якої вироблялося близько 20% шампанського і ігристого вина від загального обсягу виробництва цієї продукції в Україні.

Значного впливу на зниження обсягів виробництва ігристих вин і шампанського вітчизняними виробниками мали наступні фактори: наслідки фінансово-економічної кризи, невизначеність тимчасової втрати виноробного Криму, девальвації гривні, падіння купівельної спроможності громадян, втрати традиційних ринків збуту, позбавлення державної підтримки (скасування з 2013 року 1,5 відсоткового збору на розвиток садівництва, виноградарства та хмелярства), безсистемної акцизної політики, запровадження непомірної у 500 тисяч гривень ліцензії на оптову торгівлю виноробною продукцією, збільшення ставок земельного податку під багаторічними насадженнями у 33 рази, лібералізації імпорту України тощо.

У структурі виробництва за видами продукції сегмент "шампанське" займає 72% від загального обсягу виробництва (2014 р.); "Вино ігристі" — 27%; "Вино виноградне газоване" — 0,8%. Лише за останні чотири роки виробництво винограду вин знизилось на 59,7%, досягнувши обсягу виробництва 2001 р. (табл. 1).

Найвищий темп падіння виробництва було зафіксовано у 2011 р. Тоді загальний обсяг виготовленої виноробної продукції знизився на 42,58 %. У подальші роки ця тенденція продовжилася (у 2012 р. падіння виробництва становило 18,1 %, у 2013 р. — 6,8 %, у 2014 р. — 31,5% порівняно з відповідними періодами у минулому) [4]. Загальний об'єм випущеної продукції залишається критично низьким. У 2015 році було невелике зростання у процентному відношенні до 2014-го року — 3,6%. Виробництво ігристих вин та коньяку з бренді на сьогоднішній день є сегментом, які демонструють зростання. За даними Державної служби статистики України за 2015 рік, було вироблено на 19% більше ігристих вин, та на 14% коньяку й бренді ніж за аналогічний період 2014 року.

Материкові підприємства скористалися нішею, що утворилася за відсутності кримських виробників. Слід зазначити, що особливою виробництва ігристих і шампанських вин на відміну від інших груп алкогольної продукції, є висока чутливість до змін, які відбуваються у зовнішньому середовищі. Взагалі ігристі вина належать до елітних напоїв, попит на які напряму залежить від змін ринкової кон'юнктури та рівня життя населення. Нестабільність економічної ситуації в Україні обумовлює не лише кількісні зміни галузі, а і впливає на якісні показники розвитку виробників ігристих вин.

Насамперед це стосується змін у структурі попиту на продукцію. Якщо в докризовий період для ринку ігристих вин характерною була тенденція до зростання сегменту якісної продукції, елітних марок вин, виготовлених за класичною технологією виробництва, то в умовах кризи ситуація

Таблиця 1. Динаміка виробництва винограду, винопродукції в 2011—2015 роках

Показник	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Вино виноградне, млн дал	16,9	12,8	11,7	7,2	6,8
у % до попереднього року	57,5	75,8	91,4	61,5	94,5
Вино ігристе «Шампанське України», млн дал	3,7	3,3	3,1	2,6	3,1
у % до попереднього року	88,7	89,2	93,9	83,9	1,19
Коньяк, бренді, млн дал	4,7	4,6	4,5	2,6	2,95
у % до попереднього року	123,9	100,6	105,3	89,4	1,14

Джерело: [4].

стає іншою. Незважаючи на загальне підвищення культури споживання алкогольних напоїв, спостерігається значний відтік покупців до сегменту більш дешевої продукції або переорієнтація попиту на більш привабливі в ціновому вимірі алкогольні товари, що змушує виробників підвищувати гнучкість цінової політики.

Більшість українських компаній-виробників ігристого вина і шампанського розташовані в Одеській області — у 2015 році там було вироблено 1 657 тис. дал продукції (45,3% від загального обсягу виробництва). Але провідним виробником вин ігристих і шампанського все ж слід назвати Київський завод шампанських вин "Столичний" (Київська обл.) з часткою 22,4% від загального обсягу виробництва, за результатами 2015 року. Особливістю вітчизняного виробництва ігристих вин є існування тенденції до консолідації галузі. На сьогоднішній день галузь представлена 16 основними виробниками. При цьому в Україні загальною кількістю компаній, які здійснюють випуск виноробної продукції, близько 100. Тих, хто формує внутрішній ринок (великі і середні виробники) налічується близько 20-ти. З відходом кримських підприємств змінився ТОП-5 найбільших виробників. На перший план вийшли одеські і миколаївські компанії. Їм вдалося частково зайняти нішу кримських торгових марок. Так, за підсумками 2015 року в числі перших п'яти такі компанії, як: "Коблево" (вина ТМ КОBLEVO), агрофірма "Таврія" (потужності ДМК "Таврія", де "Інкерман-Інтернешнл" зараз здійснює розлив тихих вин Inkerman), компанія "Нива" (Таїровський винзавод "Нива", ТМ Таїрове і ТМ Одеський Стен), "Шабо" (ТМ Shabo), "Фрут Майстер Фудс" (україно-угорське підприємство "Котнар", вина ТМ Bereg Wine, ТМ Cotnar, ТМ Vinia). Слід зазначити, що НПП "Нива" в минулому році збільшила виробництво ігристих вин і шампанського на 75%, з 347,2 тис. дал до 606,6 тис. дал, збільшивши свою частку в загальному обсязі виробництва в 2 рази і піднялася з п'ятого на третє місце в рейтингу.

Виходячи з даних Держкомстату, у 2013 р. за результатами фінансового-господарської діяльності, збитки отримали 45,2 % підприємств, а їх загальний розмір становив 1096,2 млн грн. [4]. Ситуація впродовж 2015 р. демонструє незначне збільшення кількості збиткових підприємств до 45,7%, то ж збиток в 2015 р. становить 3348,5 млн грн. Виходячи з цих даних можна стверджувати, що рівень рентабельності за останні роки стрімко падав з 5,8% у 2013 р. до 1,6% у 2015 р., тобто показник зменшився на 72,41% за три роки.

Отже, результати аналізу основних фінансових показників підприємств винної промисловості свідчать про невелику прибутковість даної галузі. Головна з причин полягає в тому, що поряд із незначним скороченням реалізації продукції діяльність підприємств стає низькорентабельною. Це спричинене зростанням ціни на виноград і вино матеріали. Отже, загалом слід відмітити, що за проаналізований період в галузі спостерігається збільшення кількості збиткових підприємств, загального розміру збитку та скорочення рентабельності.

Таблиця 2. Фінансові результати діяльності підприємств, виноробної промисловості за 2013–2015 рр.

Показники	Роки			2015 р. до 2013 р, %
	2013	2014	2015	
Підприємства, які одержали прибуток у % до загальної кількості підприємств	54,8	56,6	54,3	-0,91
Підприємства, які одержали збиток у % до загальної кількості підприємств	45,2	43,4	45,7	1,11
Загальний розмір прибутку, млн грн.	2702,5	1787,7	1953,1	-27,73
Загальний розмір збитків, млн грн.	1096,2	42989,0	3348,5	3,05
Фінансовий результат, млн грн.	1606,3	-2510,3	-1395,4	-186,87
Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності, %	5,8	2,0	1,6	-72,41

Джерело: [4].

Таблиця 3. Динаміка джерел формування капіталу виноробних підприємств України в 2013–2015 роках, млн грн.

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
				2013/2015	2015/2014	2013/2015	2015/2014
Власний капітал	16075,1	17440,4	13927,4	-2147,7	-3513	-13,36	-20,14
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	7035,4	7530,4	7741,5	706,1	211,1	10,04	2,80
Поточні зобов'язання і забезпечення	20342,3	22279,6	22956	2613,7	676,4	12,85	3,04
Разом капітал	43452,8	47250,4	44624,9	1172,1	-2625,5	2,70	-5,56

Джерело: [4].

Капітал виноробних підприємств — це грошові доходи та надходження, що знаходяться у його розпорядженні як суб'єкта господарювання і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат по розширеному відтворенню і економічному стимулюванню працюючих. Формування капіталу здійснюється за рахунок власних і притриманих до них коштів, мобілізації ресурсів на фінансовому ринку і надходження грошових коштів від фінансово-банківської системи в порядку перерозподілу. Дослідимо структуру й динаміку джерел формування капіталу виноробних підприємств в Україні. Динаміку джерел формування капіталу виноробних підприємств в Україні в 2013–2015 роках наведемо в таблиці 3.

За досліджуваний період капітал виноробних підприємств в Україні збільшилися на 1172,1 млн грн. (2,7%) у порівнянні з 2013 роком та зменшилися на 2625,5 тис. грн. (5,56%) у порівнянні з 2014 роком. Власний капітал зменшився на 2147,7 тис. грн. (13,36%) у порівнянні з 2013 роком та на 3513 тис. грн. (20,14%) у порівнянні з 2014 роком. Поточні зобов'язання навпаки збільшилися на 2613,7 тис. грн.

(12,85%) у порівнянні з 2013 роком та на 676,4 тис. грн. (3,04%) у порівнянні з 2014 роком.

Динаміку джерел формування фінансових ресурсів виноробних підприємств в Україні в 2013–2015 роках зобразимо на рисунку 1.

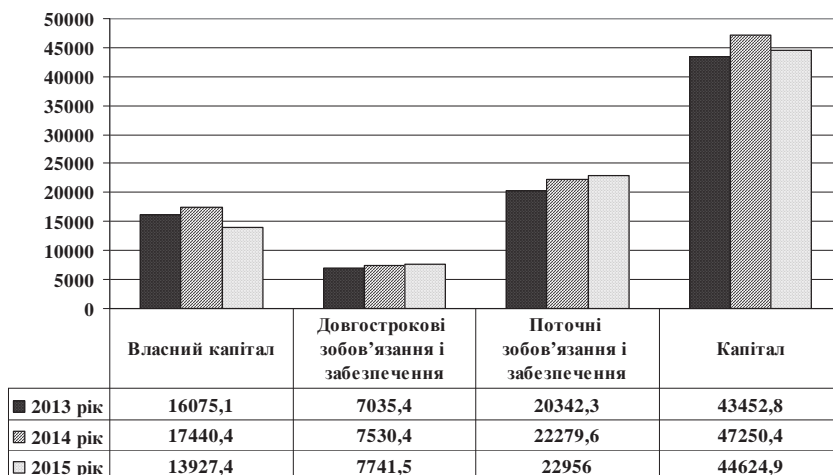
Структуру джерел формування капіталу виноробних підприємств в 2013–2015 роках наведемо в таблиці 4.

У структурі джерел формування фінансових ресурсів виноробних підприємств найбільшу частку за досліджуваний період займають поточні зобов'язання, понад 50%, на другому місці власний капітал — в межах 31–37% та найменша частка припадає на довгострокові зобов'язання — 15–18%.

Структуру джерел формування фінансових ресурсів виноробних підприємств в Україні в 2013–2015 роках зобразимо на рисунку 2.

Чистий збиток виноробних підприємств склав у 2015 році — 1486,9 млн грн.

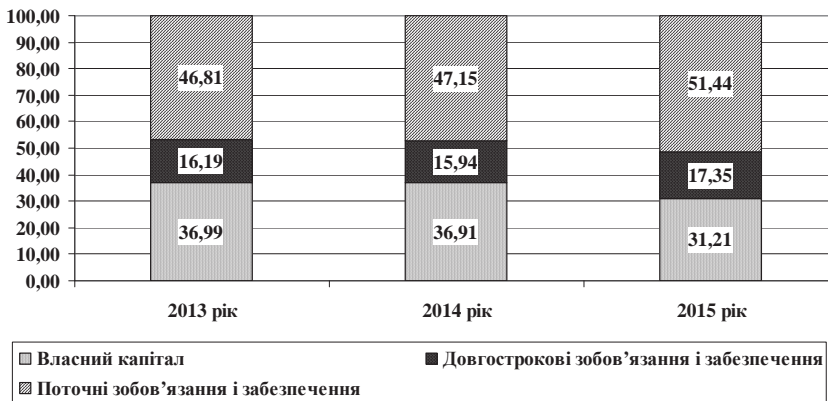
Важливим етапом аналізу капіталу виноробних підприємств є оцінка напрямків їх використання. Отже, про-

Рис. 1. Динаміка джерел формування фінансових ресурсів виноробних підприємств в Україні в 2013–2015 роках

Таблиця 4. Структуру джерел формування фінансових ресурсів виноробних підприємств в Україні в 2013–2015 роках, %

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, в.п.	
				2013/2015	2015/2014	2013/2015	2015/2014
Власний капітал	36,99	36,91	31,21	-5,78	-5,70	-15,64	-15,44
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	16,19	15,94	17,35	1,16	1,41	7,15	8,85
Поточні зобов'язання і забезпечення	46,81	47,15	51,44	4,63	4,29	9,88	9,10
Разом капітал	100	100	100	X	X	X	X

Рис. 2. Структура джерел формування капіталу виноробних підприємств в Україні в 2013–2015 роках, %

ведемо аналіз динаміки та структури майна виноробних підприємств України у 2013–2015 роках.

Дані таблиці 5 засвідчили також незначне збільшення розміру майна за досліджуваний період, яке відбулось за рахунок росту оборотних активів на частку яких припадає 65–67% всього майна виноробних підприємств (табл. 6).

На рисунку 3 добре помітно, що продовж всього періоду дослідження частка оборотних активів становить 2/3 розміру майна.

На завершення нашого дослідження оцінимо стан формування та ефективності використання капіталу виноробних підприємств України за відповідними показниками.

Проведені розрахунки засвідчили, що рівень фінансової стійкості виноробних підприємств України є недостатнім та має спадну динаміку, що показують перші три показники таблиці 7. Рівень рентабельності досить низький у 2013 році, а в 2014 та 2015 роках показав збитковість підприємств даної галузі. Єдиним позитивним зрушенням у показниках ефективності використання капіталу виноробних підприємств є ріст оборотності капіталу, однак збільшення оборотності відбувається на фоні росту збитковості підприємств, що, в свою чергу, свідчить про високі операційні та інші витрати підприємств.

ВИСНОВКИ

Отже, виноградарсько-виноробний підкомплекс є однією із важливих складових промислового комплексу України. Водночас галузь знаходиться в кризі, що зазначив проведений аналіз. Лише за останні чотири роки виробництво виноградних вин знизилося на 59,7%, досягнувши об-

Таблиця 5. Динаміка напрямів використання капіталу виноробних підприємств України в 2013–2015 роках, млн грн.

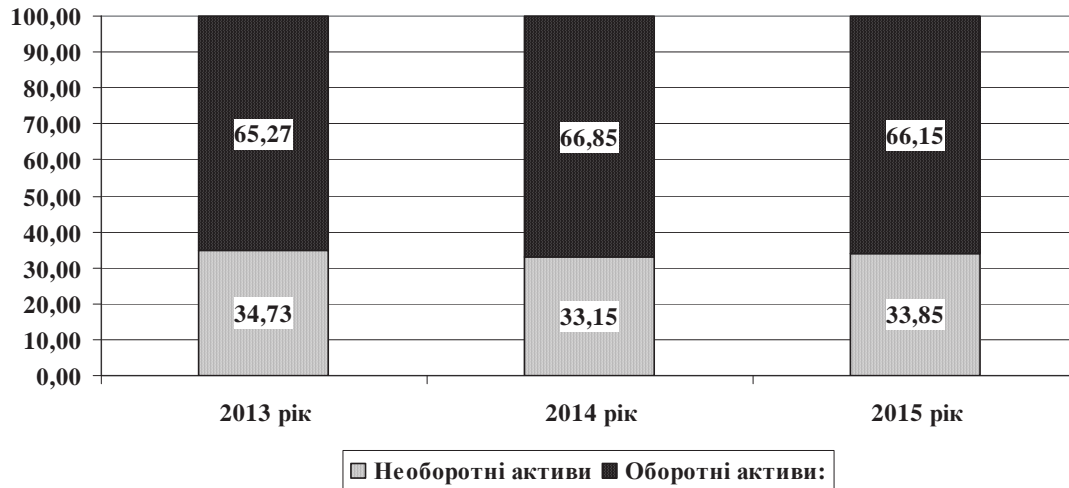
Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
				2013/2015	2015/2014	2013/2015	2015/2014
Необоротні активи	15090	15661,4	15104,5	14,5	-556,9	0,10	-3,56
Оборотні активи, в т.р.:	28362,8	31589,0	29520,4	1157,6	-2068,6	4,08	-6,55
запаси	8497,5	8998,5	7677,9	-819,6	-1320,6	-9,65	-14,68
дебіторська заборгованість	15707,1	17509,5	16000,9	293,8	-1508,6	1,87	-8,62
грошові кошти та їх еквіваленти	1744,3	2463,7	2329,8	585,5	-133,9	33,57	-5,43
інші оборотні активи	2413,9	2617,3	3511,8	1097,9	894,5	45,48	34,18
Разом майно	43452,8	47250,4	44624,9	1172,1	-2625,5	2,70	-5,56

Джерело: [4].

Таблиця 6. Структура напрямів використання капіталу виноробних підприємств в Україні в 2013–2015 роках, %

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
				2013/2015	2015/2014	2013/2015	2015/2014
Необоротні активи	34,73	33,15	33,85	-0,88	0,70	-2,53	2,12
Оборотні активи, в т.р.:	65,27	66,85	66,15	0,88	-0,70	1,35	-1,05
запаси	19,56	19,04	17,21	-2,35	-1,84	-12,02	-9,66
дебіторська заборгованість	36,15	37,06	35,86	-0,29	-1,20	-0,81	-3,24
грошові кошти та їх еквіваленти	4,01	5,21	5,22	1,21	0,01	30,06	0,13
інші оборотні активи	5,56	5,54	7,87	2,31	2,33	41,66	42,07
Разом майно	100	100	100	X	X	X	X

Рис. 3. Структура напрямів використання капіталу виноробних підприємств в Україні в 2013–2015 роках, %

Таблиця 7. Показники формування та ефективності використання капіталу виноробних підприємств України в 2013–2015 роках

Показники	2013 рік	2014 рік	2015 рік	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
				2013/2015	2015/2014	2013/2015	2015/2014
Коефіцієнт автономії	0,37	0,37	0,31	-0,06	-0,06	-15,64	-15,44
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,59	0,59	0,45	-0,13	-0,13	-22,73	-22,45
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,03	0,06	-0,04	-0,07	-0,10	-214,80	170,80
Рентабельність капіталу	0,02	-0,06	-0,03	-0,06	0,03	-238,14	-42,99
Рентабельність власного капіталу	0,07	-0,16	-0,11	-0,17	0,05	-263,74	-32,57
Оборотність капіталу, раз	0,97	1,07	1,46	0,49	0,39	50,10	36,79

Джерело: розраховано автором за даними [4].

сягу виробництва 2001 р. З відходом кримських підприємств змінився ТОП-5 найбільших виробників. На перший план вийшли одеські і миколаївські компанії: "Коблево", агрофірма "Таврія", компанія "Нива", "Шабо", "Фрут Майстер Фудс".

Оцінено фінансового стану виноробних підприємств за 2013–2015 роки. В структурі джерел формування фінансових ресурсів підприємств галузі найбільшу частку займають поточні зобов'язання, понад 50%, на другому місці власний капітал — у межах 31–37% та найменша частка припадає на довгострокові зобов'язання — 15–18%. 2/3 капіталу виноробних підприємств спрямовуються на формування оборотних активів. Рівень фінансової стійкості є недостатнім та має спадну динаміку. Єдиним позитивним зрушенням у показниках ефективності використання капіталу виноробних підприємств є ріст оборотності капіталу, однак збільшення оборотності відбувається на фоні росту збитковості підприємств, що, в свою чергу свідчить про високі операційні та інші витрати підприємств.

Таким чином, здійснений аналіз оголив суттєві проблеми в формуванні та використанні капіталу підприємствами галузі. Тому подальші дослідження мають сконцентруватися на розробці заходів щодо підвищення ефективності формування та використання капіталу виноробними підприємствами України.

Література:

1. Авласенко О.А. Сучасні тенденції розвитку виноробства в Україні і її регіонах [Електронний ресурс] / О.А. Авласенко // Ефективна економіка. — 2014. — № 6. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3128>

2. Гаркуша О.М. Формування ефективного виноградарсько-виноробного під комплексу / О.М. Гаркуша. — АПК України. — Миколаїв: МДДА, 2001. — 281 с.

3. Дієсперов В.С. Основні проблемні питання виробництва вина в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.amdi.org.ua/en/home/amdi-news/304-major-challenges-of-wine-production-in-ukraine.html>

4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Попова М.М. Сучасний стан виноградарства і виноробства України та роль її окремих регіонів у розвитку галузі // Бізнес Інформ. — № 7. — 2014. — С. 136—142.

References:

1. Avlasenko, O.A. (2014), "Modern progress of vine making trends are in Ukraine and its regions", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 6, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3128> (Accessed 16 Oct 2016).

2. Harkusha, O.M. (2001), *Formuvannia efektyvnoho vynohradars'ko-vynorobnoho pid kompleksu* [Forming effective wine industry], Nikolaev, Ukraine.

3. Diiesperov, V.S. (2013), "Major challenges of wine production in Ukraine", available at: <http://www.amdi.org.ua/en/home/amdi-news/304-major-challenges-of-wine-production-in-ukraine.html> (Accessed 16 Oct 2016).

4. The official site of State Statistics Committee of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 16 Oct 2016).

5. Popova, M.M. (2014), "The current state of viticulture and winemaking Ukraine and its role in certain regions of the field", *Biznes-inform*, vol. 7, pp. 136—142.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2016 р.